

1 במרץ, 2016

לכבוד

1. שרת המשפטים, חה"כ איילת שקד

משרד המשפטים, רח' צאלח א-דין 29, ירושלים

sar@justice.gov.il

ashaked@knesset.gov.il

2. יו"ר וועדת חוקה, חוק ומשפט של הכנסת, חה"כ ניסן סלומינסקי

הכנסת, ירושלים

nissan@knesset.gov.il

vhuka@knesset.gov.il

גילוי דעת כנגד המשקל המופרז שמייחסת מערכת המשפט הישראלית להודאות נחקרים ונאשמים

אנו הח"מ, מבקשים לשנות את החוק ואת פרשנותו, המאפשרים הרשעה עצמית ללא ראיות תומכות משמעותיות, לחוק שיחייב לפחות ראייה עצמאית משמעותית נוספת, חיצונית למערך ההודאות. אין די בתוספת המקובלת בפסיקה, המכונה "דבר מה נוסף".

אנו רואים בהסתמכות על ראיות אובייקטיביות אינטרס ציבורי ממדרגה ראשונה, שעניינו הגנה על הציבור. הרשעות שזווא הינן חמורות לא רק בשל העוול העצום שנעשה למורשעים החפים מפשע – אין עוול גדול יותר שגורמת המדינה לפרט - אלא אף משום שהן טומנות בחובן נזק לחברה כולה, בכך שהאשמים האמתיים נותרים חופשיים.

פרשות רבות שהסעירו את מערכת המשפט הפלילי ואת הציבור לאורך השנים, כגון עמוס ברנס (רצח רחל הלר ז"ל), משה עזריה (רצח ישראל נולמן ז"ל), מע"ץ, סביחי ואחרים (רצח דפנה כרמון ז"ל), כוזלי ואחרים (רצח דני כ"ץ ז"ל), סולימן אל עביד (רצח חנית קיקוס ז"ל) ולאחרונה פרשת רומן זדורוב (רצח תאיר ראדה ז"ל), מאופיינות על ידי כתב אישום המבוסס על הודאה שניתנה בפני חוקרים, ובעקבותיה הכחשה בבית-המשפט.

לאחרונה אימץ משרד המשפטים הצעת חוק שניסחה וועדת ארבל וההצעה הועברה לאישור השרים. ההצעה מקבעת את הפסיקה הקיימת, והיא מתאימה לידע המחקרי שהיה לפני כחצי מאה ולא מגלה זהירות מספקת מפני הרשעה של חף מפשע על בסיס הודאתו. ההצעה קובעת שברירת המחדל תהיה ראייה "מאמתת" בלבד, ורק כאשר הנאשם משתייך לאחת מהאוכלוסיות החלשות "חולי נפש, בעלי פיגור שכלי וקטינים", או כאשר ננקטו כלפי הנאשם אמצעי לחץ פסולים, תידרש תוספת ראייתית משמעותית יותר, "המסבכת את הנאשם בביצוע העבירה". ראייה מאמתת עלולה להיות בעלת משקל נמוך, "דבר מה נוסף" שמשקלו אופיין בפסיקה כ"קל כנוצה".

בשנות התשעים, בעקבות חידושים מדעיים שאפשרו לבדוק מחדש הרשעות קודמות על-פי ממצאי ד.נ.א., התגלה כי שיעור ניכר של הרשעות חפים-מפשע התבססו על הודאות שווא של נחקרים. מחקרים שנערכו על בסיס פרויקט החפות האמריקאי ומחקרים נוספים, גילו כי בשיטות החקירה הפסיכולוגיות הנהוגות במשטרה, גם מבלי להכות או לענות ניתן לגרום לאדם רגיל להודות. שיטות אלו לא נוטות להשיג יותר הודאות אמת מאשר הודאות שווא. מעבר לכך, הוכח כי לעתים קרובות חוקרי המשטרה, במודע או שלא, מאפשרים לנחקרים ללמוד "פרטים מוכמנים" מהשאלות שמציגים החוקרים. בהמשך, ידיעת הנאשמים "פרטים מוכמנים" מטעה את השופטים לחשוב שמדובר בהודאות אמת ולהרשיע.

פרשת רצח החייל אולג שייחט ז"ל נדונה בוועדה אך נראה שלקחיה לא הופקו. השב"כ פנה מיזמתו לפרקליטות המדינה עם חוות דעת חוקריו, ולפיה החשוד טארק נוג'ידאת הודה ושיחזר רצח שלא ביצע ואילו רוצחיו האמיתיים של החייל טרם נתפסו. למרות זאת בחרה הפרקליטות להגיש כתבי אישום נגד נוג'ידאת ושני הצעירים שנעצרו עמו, ובית-המשפט העליון האריך את מעצרו עד תום ההליכים, בסוברו כי הודאת נוג'ידאת הסדורה והמפורטת כוללת "פרטים מוכמנים" והיא מקימה על-כן סיכוי סביר להרשעת השלושה בעבירות רצח וחטיפה. כשבועיים לאחר שהחל המשפט התגלתה חוליית טרור, ואנשיה הובילו את החוקרים למקום הימצאו של הנשק שחטפו מהחייל. רק אז שוחררו נוג'ידאת ושני הצעירים שנעצרו עמו. אלמלא התפתחות זו, סביר להניח שהיו מורשעים.

הנה כי כן, כפי שהוכח במחקרים רבים, מופרכת הטענה כי בית-המשפט יכול להבחין בהודאת שווא. נראה ש"הפרטים המוכמנים" נודעו לנוג'ידאת מחוקריו. הפרשה ממחישה את הסכנה שבהסתמכות על הודאה, שכן היא גורמת לנו לחשוב שתפסנו את הפושעים האמיתיים, בעוד הם נותרים חופשיים, והציבור אינו ער לסכנה.

יש לדרוש ראייה בדרגת "סיוע", חיצונית להודאה, ללא קשר לאבחון הנאשם. המחקרים מלמדים שלא רק בעלי לקויות וחולשות צפויים להודות הודאות-שווא, אלא גם אדם "נורמלי" לחלוטין עלול להודות הודאות שווא, הן נוכח שיטות פסיכולוגיות שמפעילים חוקרי המשטרה, כגון שקרים שלפיהם יש כנגד הנחקר ראיות חזקות, לרבות ראיות מדעיות (שאז הוא צפוי להתייאש מהאפשרות שיאמינו לו ועלול להודות הודאת-שווא בניסיון להשיג הקלה) והן במסגרת של עסקת טיעון, שם כבר ידועה התופעה של "הודאת-שווא רציונלית": הודאת-שווא בעבירה קלה עם עונש קל כדי שלא להסתכן בהרשעה בעבירה חמורה עם עונש כבד.

תפקידי התוספת הראייתית הם לעגן את ההודאה במציאות האובייקטיבית ובכך להקטין את הסכנה שמדובר בהודאת-שווא; ולהוות תמריץ לחוקרים שלא להתמקד רק בנחקר בניסיון לגבות ממנו הודאה, אלא לתור אחר ראיות אובייקטיביות, חיצוניות לנחקר, משמעותיות. אימות ההודאה יכול לבוא רק על-ידי דרישה שעקב השגת ההודאה יתגלו ממצאים חדשים, הקשורים בהודאות לעבירה. הרי לא סביר שאדם יודה מרצונו החופשי ולא ידע להוביל את החוקרים לממצאים חדשים. למעשה, מתחייב היפוך בתפיסת ההודאה: ראוי יותר להתייחס להודאה כאל תוספת ראייתית לראיות מוצקות אחרות – אם ישנן – ולא להוסיף ולראות בה ראייה מרכזית להרשעה, שחסרה לה רק תוספת ראייתית.

אחד הכשלים הידועים בתורת ההחלטות הוא "כשל התובע", הטועה לחשוב שאם הסיכויים לכך שנפלה טעות בראיה היחידה לאשמת הנאשם הם נמוכים, אזי בהכרח גבוהים הסיכויים לכך שהנאשם אשם. אלא שלצורך קביעת הסתברות האשמה או החפות, חייבים להביא בחשבון את הסתברות האשמה האפרורית – הסתברות האשמה ללא הראיה המרכזית נגד החשוד. הסתברות אפרורית זו נלמדת מיתר הראיות. ככל שהסתברות זו נמוכה יותר, כך

הסתברות האשמה נמוכה יותר. מקרה טיפוסו הוא כאשר חקירה נפתחת כתוצאה מחשד כלשהו והחשוד אכן מודה, אלא שבדיעבד מתברר כי לחשד המקורי לא היה בסיס, כך שפרט להודאה ול"דבר מה נוסף" כלשהו (אשר עשוי להיות "קל כנוצה"), אין דבר הקושר את הנאשם לעבירה הפלילית. בחלק ניכר מהמקרים מסוג זה שבהם יוחלט להרשיע, תהא זו הרשעת שווא.

אנו קוראים לציבור הרחב להצטרף לחתומים מטה, [לחתום על העצומה להפחתת מעמד ההודאה](#) ולהעניק רוח גבית ליוזמות החקיקה הפרטיות הדורשות לאמת את ההודאה בראיות חיצוניות בדרגת "סיוע", וזאת כתנאי הכרחי להרשעה. קבלת דרישה זו תמריץ את החוקרים לרכז את מרב המאמצים באיתור ראיות פיזיות בשטח, כמצופה מצוות חקירה מקצועי, תדרבן את מערכת החקירה והמשפט להסתמך על ראיות מוצקות במקום על הודאות של נאשמים, תחזיר את הראיות לתפקידן במשפט הפלילי – לקרב בין "האמת המשפטית" לבין האמת העובדתית, ותצמצם את התופעה האיומה של הרשעת חפים מפשע על בסיס הודאות שווא.

1. פרופ' **בועז סנג'רו**, הפקולטה למשפטים, המרכז האקדמי למשפט ולעסקים ברמת גן;
2. דוקטורנט **יוסף זהר**, אוניברסיטת חיפה והמרכז האקדמי למשפט ולעסקים ברמת גן;
3. פרופ' **יוסי יסעור**, הפקולטה למנהל עסקים, המרכז האקדמי רופין;
4. פרופ' **רינת קיטאי סנג'רו**, הפקולטה למשפטים, המרכז האקדמי למשפט ולעסקים ברמת גן;
5. ד"ר **אורנה אליגון-דר**, ביה"ס למשפטים, המרכז האקדמי כרמל;
6. פרופ' **שי לביא**, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל-אביב;
7. ד"ר **עמית פונדיק**, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל-אביב;
8. פרופ' **יובל מרין**, ביה"ס למשפטים, המכללה למנהל;
9. ד"ר **שי ווזנר**, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל-אביב;
10. פרופ' **יורם שחר**, ביה"ס למשפטים, המרכז הבינתחומי הרצליה;
11. פרופ' **ישראל אומן**, מרכז פדרמן לחקר הרציונליות, האוניברסיטה העברית בירושלים;
12. ד"ר **אוריאל הרן**, הפקולטה לניהול, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב;
13. פרופ' **אפרת שוהם**, החוג לקרימינולוגיה, המכללה האקדמית אשקלון;
14. ד"ר **דליה צמרין חלק**, ביה"ס למשפטים, המרכז האקדמי פרס;
15. ד"ר **דוד הנסל**, המרכז הלאומי למחקר מדעי בצרפת, החברה הבינ"ל למחקר עמנואל לוינס;
16. הרב **יובל שרלו**, ראש ישיבת אורות שאול, חבר ארגון רבני צהר ופורום תקנה;
17. ד"ר **רונית פלד לסקוב**, החוג לקרימינולוגיה, המכללה האקדמית אשקלון;
18. פרופ' **אוריאל פרוקציה**, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל אביב;
19. פרופ' **אמריטוס גרשון בן-שחר**, המחלקה לפסיכולוגיה, האוניברסיטה העברית בירושלים;
20. ד"ר **מיה מי-טל**, החוג לקרימינולוגיה, מכללת גליל מערבי;
21. פרופ' **אלון הראל**, הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית בירושלים;
22. פרופ' **דוד גולומב**, המחלקה לפיזיולוגיה וביולוגיה של התא, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב;
23. פרופ' **ניר קידר**, ביה"ס למשפטים, המכללה האקדמית ספיר;

24. פרופ' **יואב דותן**, הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית בירושלים;
25. ד"ר **חאלד גנאים**, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת חיפה;
26. פרופ' **שחר אלדר**, הפקולטה למשפטים, הקריה האקדמית אונו;
27. פרופ' **צבי טריגר**, ביה"ס למשפטים, המכללה למנהל;
28. ד"ר **ברק אריאל**, המכון לקרימינולוגיה, הפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית בירושלים;
29. ד"ר **יפעת ביטון**, ביה"ס למשפטים, המכללה למנהל;
30. ד"ר **יצחק קליין**, ראש מחלקת מחקרי המדיניות, פורום קהלת;
31. פרופ' **איריס קנאור**, ביה"ס למשפטים, המכללה למנהל;
32. ד"ר **דוד שור**, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל-אביב;
33. פרופ' **ישעיה נבנצל**, המחלקה לפיזיקה, האוניברסיטה העברית בירושלים;
34. המשוררת **לאה נבנצל**, ירושלים;
35. פרופ' אמריטוס **אוריאל סימון**, המחלקה לתנ"ך, אוניברסיטת בר-אילן;
36. פרופ' **אמנון רובינשטיין**, ביה"ס למשפטים, המרכז הבינתחומי הרצליה;
37. פרופ' **יעקב ריטוב**, החוג לסטטיסטיקה, האוניברסיטה העברית בירושלים;
38. ד"ר **רונית דוניץ קידר**, הפקולטה למשפטים, המרכז האקדמי למשפט ולעסקים ברמת גן;
39. ד"ר **גליה שיינבום**, ביה"ס למשפטים, המרכז הבינתחומי הרצליה;
40. ד"ר **בועז שנור**, הפקולטה למשפטים, המרכז האקדמי למשפט ולעסקים ברמת גן;
41. ד"ר **מרדכי מיכאלי**, המחלקה לכלכלה, המכון האוניברסיטאי האירופי, פירנצה, איטליה;
42. פרופ' **יוסי דהאן**, הפקולטה למשפטים, המרכז האקדמי למשפט ולעסקים ברמת גן.